

Kdo měl větší vliv ve stavovské společnosti v 16. století?

1. Jaké okolnosti dnes člověku zlepšují jeho pozici ve společnosti?

2. Na škálu moci srovnajte postavy – stačí psát písmena. Zamyslete se nad pozicí na škále...

3. Přečtěte si svou postavu a vyplňte v tabulce, jaký má společenský vliv.

	mám od ně- koho jistý příjem	mám svůj vlastní majetek	uděluji úřední místa	jsem soudce	mám volební právo na sněmu	ovlá- dám pouze své vojáky	ovlá- dám celou armádu	mohu se svobod- ně pohy- bovat
KRÁL								
ŠLECHTIC – PÁN								
ŠLECHTIC – RYTÍŘ								
MĚŠŤAN								
DUCHOVNÍ (katolíci i protestanti)								
PODDANÝ								

Evokace (3 min):
Žáci by pravděpodobně měli vyjít z toho, že máme všichni stejná práva, ale některé okolnosti nám mohou pozici ve společnosti vylepšit, např. Peníze, vzdělání, podpora rodiny...

Prekoncepty (3 min):
Žáci zkusí sami odhadnout, kde na škále moci se pohybují jednotlivé postavy. Učitel je nekoriguje.

Práce s postavami (10 min): Žáci si vylosují postavy (srov. soubor Karty rolí). Nejprve si všichni svou kartu přečtou a zaškrtnou (dle prezentace) ta pole, která o jejich postavě platí. Teprve poté hledají ostatní postavy a vyplňují informace k nim. (Učitel musí mít karty rolí připraveny v dostatečném počtu a počítat s tím, že nejprve vzniknou skupiny dle typu postavy, posléze skupiny, které mají simulovat stavovskou společnost, a to po 7 žácích – dle barvy kartičky.)

Poté najděte ve třídě všechny ostatní postavy a zjistěte, co dokážou oni.

4. Najděte **stanoviště své role** a s ostatními si přečtete text. Zkuste společně podle textu odpovědět jednoduše na následující otázky:

1. Co se ode mne ve společnosti očekává?
2. Oč usiluji – jaké jsou mé cíle?
3. Koho k dosažení svých cílů potřebuji?
4. Komu moc nevěřím, kdo se se mnou o vliv přetahuje?
5. Kdyby se vás někdo zeptal, jak jste na tom ve společnosti, jak byste mu odpověděli? Zkuste formulovat větu.

5. Najděte všechny, co mají stejnou barvu postavy. Podívejte se, jak máte vyplněné tabulky.

- vytvořte živý obraz stavovské společnosti.
- použijte komiksově bubliny (myslete na to, že některé postavy možná nebudou chtít říkat něco nahlas).
- vyjádřete pozicí a postojem
  - jak vysoko/hluboko na společenském žebříčku si stojíte
  - s kým si rozumíte a pomáháte
  - s kým se nepřátelíte

6. Zaškrtněte pravdivá tvrzení:

- Ve stavovské společnosti o všem rozhodoval král a ostatní ho museli poslouchat.
- Poddaný měl podobné životní podmínky jako ve středověku. Kvalita jeho života záležela na povaze jeho pána.
- Města po husitských válkách získala velkou moc a šlechtici se s nimi museli dohodnout.
- Pokud jste se narodili jako šlechtic (pán či rytíř), měli jste se vždycky dobře.
- Mezi šlechtici byl velký rozdíl, o jejich úspěchu už nerozhodovaly jen bojové dovednosti, ale nově i podnikání.
- Král se musel dohodnout se svými šlechtici, jeho zvolení bylo závislé na sněmu šlechticů a měst.
- Kněží měli nashromážděný velký majetek, takže mluvili do rozhodování všem ostatním.
- Husitské války tak zničily katolickou církev, že ta si nějaký vliv udržela pouze na Moravě.

Práce se zdroji (10 min): Sejdou se skupiny dle role (král, šlechtic pán, šlechtic rytíř, měšťan, katolický biskup, poddaný). Je dobré mít pro každého kopii textu, žáci čtou samostatně, poté ve skupině diskutují a odpovídají na otázky. Bod 5.) má pomoci žákům formulovat větu, kterou budou psát do komiksových bublin. Na konci aktivity lze žáky vyzvat, aby zkusili zaujmout pozici, kterou by ostatním vyjádřili, jak se jejich postava ve společnosti cítí. (Příprava na živý obraz.)

Odpověď na badatelskou otázku (14 min): Žáci vytvořením obrazu odpovídají na badatelskou otázku. Velmi záleží na zdatnosti třídy a zkušenosti jednak se skupinovou prací, jednak s živými obrazy. Komiksově bubliny doporučujeme vytisknout a zalaminovat pro opakované použití. Zezadu lze nalepit dřívka. Jednodušší verzí je vytvoření obrazu z karet postav jen na lavici na papír A3, přičemž bubliny a vztahy lze dopsat tužkou.

Ověření porozumění. Nemělo by být hodnoceno, je to zpětná vazba pro učitele.

Texty k tisku do skupin dle role (postavy, komiksově bubliny).

KRÁL: Odkud plynula jeho moc?

Před nástupem nového krále Ferdinanda I. Habsburského na trůn **byla funkce krále spíše reprezentativní, zemský sněm rozhodoval** o vybírání daní, svolání vojska, nových zákonech i volbě samotného panovníka. Proto se při nástupu na trůn musel Ferdinand I. zavázat tradičním oficiálním textem, tzv. volební kapitulací, že všechny dosavadní zvyky a svobody zachová. Protože nevládnul jen v Čechách, ale také v rakouských a uherských zemích, měl logicky mnohem větší potřebu vládu organizovat a ovládat více než předchozí slabí jagellonští panovníci. A tak ačkoliv před svou korunovací souhlasil se vším, co po něm zemský sněm chtěl, začal se s ním od usednutí na trůn přetahovat o větší moc. Zakládal např. úplně nové královské úřady, které podléhaly jen jemu a kam jmenoval věrné služebníky.

Petr Hora Hořejš, Toulky českou minulostí 3, s. 31–33, upraveno.

ŠLECHTA – PÁNI: Odkud plynula jejich moc?

Obecně platilo, že páni byli urozenější a bohatší než rytíři, ale mohlo dojít i ke zchudnutí, či naopak zbohatnutí rodu. Příjmy šlechtě plynuly především z výnosů jejich panství, to znamená z nájmu a plateb poddaných. Šlechtici rádi zastávali nějaký důležitý úřad v organizaci země, protože jim z něj plynul politický vliv. Část šlechty měla hotové peníze a mohla je půjčovat svým přátelům nebo i králi, z čehož jim posléze plynul zisk. Někteří šlechtici ale začali i nově podnikat, aby zvýšili svůj majetek a nebyli závislí pouze na platbách od poddaných, tím se ale začali dostávat do konkurenčních střetů s městy, pro něž dosud byly obchod a podnikání hlavní doménou. Šlechtici hlavně nechťeli nic měnit na dosavadním uspořádání, obzvlášť si přáli, aby měl král i nadále jen reprezentativní roli.

Vlastimil Vondruška, Život ve staletích. 16. století. Lexikon historie, s. 6.

ŠLECHTA – RYTÍŘI: Odkud plynula jejich moc?

Obecně platilo, že páni byli urozenější a bohatší než rytíři, ale mohlo dojít i ke zchudnutí, či naopak zbohatnutí rodu. V tom druhém případě pak rytíř usiloval o povýšení do panského stavu. Většina rytířů v podstatě živořila, protože přišla o příjmy, které jim přinášelo válčení a loupení (především během husitských válek). Mnoho rytířů vlastnilo jen nevelký statek, na němž museli hospodařit stejně jako jejich poddaní. Je prokazatelné, že se poddaní chudých rytířů měli hůře než ti, kteří žili na velkých panstvích. Další rytíři žili ve městech a nechali se najímat jako žoldnéři (vojáci, kteří bojují za plat). Rytíři byli neustálým zdrojem neklidu, často se zmiňují při vyšetřování případů opilství, rvaček, ozbrojených potyček a výtržností.

Vlastimil Vondruška, Život ve staletích. 16. století. Lexikon historie, s. 6–7.

Pozor, duchovní stav je společně.

Král má vše kromě volebního sněmu a má pouze své vojáky.
Odpovědi na otázky:
1. reprezentace,
2. získat více moci, rozhodovat o všem.
3. úředníky a věrné služebníky, 4. zemský sněm (šlechtici),
5. „Možná to vypadá, že mám spoustu moci, ale ve skutečnosti se musím pořád s někým domlouvat.“

Pán má vše kromě úředních míst a celé armády.
Odpovědi na otázky:
1. budu rozhodovat na sněmu a mít velký vliv, 2. udržet si svou politickou moc a hromadit majetek,
3. poddané a ovladatelného krále, 4. městům a králi, 5. „Nechci nic měnit, mám moc a peníze a nesnáším každého, kdo by mi to chtěl vzít.“

Rytíř má majetek a příjem jen z poloviny, dále má volební sněm, soudce, volnost pohybu.
Odpovědi na otázky:
1. najdu si nějaké nové uplatnění ve společnosti, 2. získat majetek, nebo povýšit do panského stavu, 3. majetek, poddané, někoho, kdo vyřeší mou situaci, krále, 4. šlechticům, poddaným, městům, nikomu, 5. „Stačí, aby mne potkala nějaká nešťastná událost a jsem na mizině. Nemám daleko ke rvačkám.“

MĚSTA: Odkud plynula jejich moc?

Města si v době husitské a pohusitské získala značnou samostatnost. O chodu města rozhodovaly městské rady a na zemském sněmu měla města své zástupce při důležitých rozhodnutích. Protože města byla především místem obchodu, vnímala dost negativně podnikatelskou aktivitu některých šlechticů (např. v pivovarnictví). Zároveň existovala vedle královských i poddanská (vrchnostenská) města, která podléhala nějakému šlechtici, jenž byl jeho vlastníkem. To do značné míry městskou samostatnost omezovalo, na druhou stranu se šlechtic o město staral, zejména pokud v něm měl své hlavní sídlo (Český Krumlov).

Města mají vlastní majetek, sněm, volnost pohybu.

Odpovědi na otázky:

1. být dobrý obchodník a řemeslník,
2. chtít zachovat svá městská práva a omezovat podnikání šlechticům, jsou konkurence,
3. krále nebo dobrého šlechtice, který vlastní město,
4. šlechtice, kteří konkurují,
5. „Myslím hlavně na obchod nebo řemeslo, ale k podnikání potřebuji svá práva.“

PODDANÍ: Odkud plynula jejich moc?

Měli nemovitost (statek a půdu k němu) pronajatou od vlastníka panství. Za to mu platili rentu (jako nájemné) a museli zadarmo pracovat pro svého pána (robotovat). K tomu navíc platili státu daň (kontribuci) a občas i desátek církvi (tady byla platební morálka dost nízká, protože církev neměla na rozdíl od šlechtice nástroje, jak platy vymáhat). Se svou pronajatou nemovitostí mohli volně nakládat, pokud se tzv. zakoupili (mohli ji např. odkázat v závěti), tedy „vyplatili“ ji od svého pána. Ten měl na ni potom právo jen tehdy, pokud sedlák a jeho rod vymřeli nebo nemovitost opustili. Poddaný podléhal také soudní moci pána a ten rozhodoval, co má dělat jeho syn nebo zda se může jeho dítě oženit/vdát. Mezi poddanými byly veliké rozdíly podle toho, jaké vrchnosti podléhali. Kruté byly hlavně ty vrchnosti, které se dostaly do finančních potíží.

Poddaní nemají nic.

Odpovědi na otázky:

1. dobře pracovat, platit daně a plnit robotu,
2. doufat v laskavého pána, jinak to je peklo,
3. šlechtice, církev, prostě dobrou vrchnost,
4. šlechtice, církev, prostě špatnou vrchnost,
5. „Mě se nikdo na nic neptá, jsem rád, když mám v pořádku své hospodářství a vyjdu.“

DUCHOVNÍ (CÍRKEV): Odkud plynula jejich moc?

V Čechách měla katolická církev jen velmi málo majetku, na Moravě měl majetek hlavně olomoucký biskup. V Čechách do roku 1561 nebyl od dob husitství arcibiskup (jako nejvyšší představitel církve v zemi), bylo zde i málo klášterů (většinou malé komunity), majetek většiny středověkých konventů byl rozchvácen za husitských válek. Ve společnosti fungovalo jen málo katolických kněží, protože většina obyvatelstva byla nekatolická (kališníci/utrakvisté, luteráni, jednota bratrská). Nekatolíci měli své pastory nebo bratrské kněze, kteří byli vydržováni místními šlechtici.

Mají příjem, částečně zemský sněm, mají volný pohyb.

Odpovědi na otázky:

1. starat se hlavně o duchovní záležitosti,
2. zlepšit postavení církve,
3. šlechtice své víry,
4. katolíkům/protestantům,
5. záleží na vyznání.